

תמונות מיום-יום במחלקת חינוך / יעל אפריאט*

שלא יבואו בסוף הסדנא. שיישבו עם אוזניות או עם הכובע של הקפוצ'ון על הראש. שיגידו במהלך הסדנא שהיא משעממת אותם, או שהם כבר "יודעים את זה" כי דיברו איתם שנה שעברה. יש את השותקים, ואת אלה שיגידו "אם זה יקרה לי אני אפרק אותו במכות". גם אלה, שאולי לא בשלים לספר ולחשוף, יזכרו את המבט בעיניים של המנחה. את המסר הברור: זה לא אשמתיך, ואת או אתה לא חייבים להישאר עם זה לבד".

שיחת טלפון עם יועצת בבית הספר תיכון

"זה באמת נורא חשוב מה שאתן עושות, אני רק רוצה לבדוק אם אולי נעשה הרצאה לשכבה במקום? זה יוזיל עלויות וגם יהיה הרבה יותר יעיל מבחינת המערכת. בכל מקרה קשה להם לעבור תהליך, גם מפגש חד פעמי יכול להיות מאד משמעותי עבורם".

כתלמידה עברתי שתי הרצאות במסגרת בית הספר על מיניות. פעם אחת בחטיבת הביניים ופעם שנייה בתיכון. ישבנו כל השכבה ביחד באולם. מתחת לאפו של המרצה, שדיבר על הדבקות ממחלות מין, איידס, החשש להיכנס להריון ואיך לשים קונדום, החלפנו מבטים מפלרטטים. מישהו משך למישהי את הרצועה של החזייה.

זוגות נגעו אחד בשנייה. בחטיבה, בהפסקה שאחרי ההרצאה, ישבתי על המדרגות עם החבר הכי טוב שלי דאז. הוא סיפר לי שהוא מקיים יחסי מין עם גבר בן 40 פלוס, שמשלם לו על המפגשים. כשהייתי נערה הדמות היחידה בטלוויזיה הישראלית שהייתה גאה היה ליאון מרמת אביב ג'.

מעולם לא דיברו איתי על "תמיכה", זנות או פגיעה מינית. לא חשבתי שזה טוב בשבילו, אבל לא ידעתי איך להגיב או אם יש מישהו שכדאי להפנות אותו אליו. חשבתי - איך הוא כבר בעולם המבוגרים, איזה ניסיון יש לו.

בשנות קיומה של מחלקת חינוך, השכילו הרכזות להבין מה הסטייג הנכון להעברת סדנאות בנושא מיניות והסכמה חופשית. הגודל של הכיתה, מספר המפגשים, נוכחות המורה בכיתה, וכל שאר מאפייני הסטייג, קולעים לרעיון ש"המדיום הוא המסר". המודלינג שלנו בכיתות לאופן שבו שיחה על מין ומיניות צריכה ויכולה להיות, מעניקה כלים עבור התלמידים והתלמידות גם

כל סדנא, כל שיחה עם צוות חינוכי, כל מפגש עם הנוער, מציפים בנו כל כך הרבה תובנות ושאלות על התפקיד שלנו והמשמעות של מחלקת חינוך של מרכז הסיוע. ריכזתי מספר תמונות שעולות מהשטח, משדה העשייה היום-יומית, שאפשר ללמוד דרכן על הסוגיות הערכיות והמקצועיות שמחלקת חינוך עוסקת בהן. מקווה שתגלו בהן את ההתרגשות, האתגר והסקרנות, כפי שאני וכל המנחים והמנחות במחלקה נחשפות אליהן באופן קבוע.

שיחה עם מנחה לסיכום תהליך

"את חושבת שאפשר לעשות עם זה משהו? היא ביקשה בשום פנים ואופן לא לפתוח את זה, ואמרתי לה שנעשה מה שנכון בשבילה. אבל אולי כן יש על זה חובת דיווח, ואי אפשר להשאיר אותה במצב הזה?"

60% מהפגיעות המיניות מתקיימות בילדים/ות ונוער עד גיל 18, אך אותם נערות ונערים לא מתקשרים לקווי הסיוע, ולא משתפים בפגיעות שלהם/ן. נכתבו על כך הרבה מחקרים. צריך מרחק, זמן, וכלים רגשיים ונפשיים מפותחים יותר משל גיל ההתבגרות כדי לספר על פגיעה. בנוסף, טלפון קווי הוא דרך תקשורת שבני ובנות נוער פחות פחות משתמשים בה. האשמה והבושה בעקבות הפגיעה אצל בני נוער בכלל ובייחוד אצל בני נוער בסיכון ובקרב כל מי שנחשב/ת "שונה", מקשה על היכולת לבטוח במבוגר/ת אחראית ולהפקיד בידו את סיפור הפגיעה.

המנחות והמנחים של מחלקת חינוך הם הפנים, הקול והמבט של קווי הסיוע. הקשר שנוצר בסדנאות בין המשתתפים/ות למנחות/ים מנגיש את קווי הסיוע מהטלפון למציאות. אין סדנא שמסתיימת בלי שנער או שנערה חושפים סיפור שלהם. אין מפגש עם צוות חינוכי בבית הספר או מסגרת בלתי פורמאלית שבה אשת או איש צוות לא מספרים שגם להם זה קרה. חושבות שאתן מכירות את הסטטיסטיקה? ש"אחת מתוך אחת" עוברת פגיעה מינית? מנחות מרכז הסיוע יודעות זאת על בשרן.

בשעת ההפסקה ביום עיון שהעברנו השנה לאחד מארגוני הנוער הגדולים בארץ, השתרך תור של חמישה מתנדבי ומתנדבות שנת שירות שרצו לשתף במקרי פגיעה שקרו להם או בסביבתם, ולהתייעץ לגביהם. יש גם את אלה

כל הסוגיות ומבלי לחסום או לייצר אנטגוניזם. אנו שואפות ושואפים להביא להבנה שהמסרים שלנו רלוונטיים לכל המגדרים, ולכל מערכות היחסים, ודרך מסרים אלו לספק כלים לבניית יחסים ומיניות בריאים יותר.

הבנת עולמם של בני הנוער קריטית לשיח ולתהליך הזה. הלחצים החברתיים, היחס לגוף, תרבות הרשתות החברתיות, הסלנג והמוזיקה שהם שומעים - כל אלו נוכחים בסדנאות, והם חומר לעבוד איתו, מתוך הבנה ומתן כבוד למחשבות שלהם ולמה שבליבם.

אשת צוות ניגשה אליי בסוף סדנא לנערות במצבי סיכון (עם דמויות בעיניים)
"את יודעת, לפני כמה שנים הגשתי תלונה, ומישהי ממרכז סיוע ליוותה אותי. קוראים לה... את מכירה אותה? תמסרי לה שאני זוכרת אותה, ותודה לה על הליווי הצמוד."

הייחודיות שלנו בשדה המקצועי היא ברורה. השיח החברתי משתנה כל הזמן, גם בתחום הפמיניזם והשוויון המגדרי, וגם בתחום של חינוך מיני, הסכמה חופשית ומיניות בריאה. מרכז הסיוע היה המגדלור היחידי כמעט בתחום השירותים והחינוך, ועד היום הוא אוטוריטה מקצועית. ההבנה שלנו את התחום באופן מורכב ורגיש ניכרת בכל מקום אליו המנחות והמנחים שלנו מגיעים. היכולת שלנו להוות כתובת לכל מקרה סיוע שייפתח במסגרת החינוכית היא הגב והתמיכה של העשייה היום-יומית במחלקה. ההבנה שנוכל להפנות, ללוות, להקשיב, ולייעץ היא קריטית בשדה בו אנחנו פועלות, מול המסגרות ובחברה בכלל.

כל מי שאנחנו פוגשות בדרך הוא קהל היעד של מרכז הסיוע. כאמור, המנחים והמנחות הם הפנים של הקו, והופכים אותו מקול שבצד השני של הטלפון לגשמי ונוכח.

צוות מדריכים בתנועת נוער
"אבל איך אנחנו יכולים לשפוט? זה מילה שלו נגד מילה שלה, ואנחנו לא חוקרי משטרה."

ליום-יום שלהם. השיחה על הסכמה חופשית ועל הגדרה חוקית של פגיעה מינית נטועה בקונטקסט רחב יותר. אנו מדברים ומדברות בכיתות על מגדר, על נשיות וגבריות, על לחצים חברתיים, על זהויות מגדריות. המסרים שלנו אינם באים להרתיע מקיום יחסי מין או להפחיד על הסכנות. אנו מציבים אלטרנטיבות לנורמות שנערים/ות מכירים ומכירות.

הנוער מדבר

"ברור שמותר לי ללבוש מה שבא לי, אבל עדיין אסור לו לגעת בי."
"אבל מה אם היא כן המציאה, ואני אאמין לה, והוא ייפגע ממני?"
"גם בשכבה שלנו יש את אלה שנפגעות יותר. מה לעשות, הן לא שומרות על עצמן."
"אז מה את רוצה שאני אעשה? שאני לא אתחיל עם בנות? שאני לא אזום? יגידו לי שאני הומו..."

הסדנאות שלנו הן פמיניסטיות ופוליטיות במובן הרחב. הכלים שלנו הם של דיאלוג ולא של הטפה. כבר לא מדובר ב"הסברה", לא נעבור רק על חלקי החוק ונפרסם את קווי הסיוע. המרחב המתהווה בסדנאות מייצר אפשרות לשיח פתוח ולא שיפוטי על מין ומיניות שוויוניים ומכבדים. לפעמים נשמע נוער מאד מודע, בעל תודעה פמיניסטית, שמרגיש ורוצה מציאות אחרת. לפעמים יעלו עמדות שקשה לנו לשמוע, ונבין מה עומד מאחוריהן.

הסדנאות הן תהליך בו אנו מזמינות את המשתתפים/ות לערער על המציאות כפי שהיא ולבקר אותה, ולחשוף איזה נורמות ועולם היינו רוצים לחיות בו. ההתנגדויות שמובעות בהתנהגות או באמירות מילוליות, משקפות את הקושי בשינוי החברתי, ואת הבלבול שנובע ממסרים חברתיים סותרים. המשפטים והאמירות שעולות בסדנאות הם אותם משפטים שהנוער שמע בעצמו ולכן הפנים וחוזר על אותם מסרים בפני עצמו וכלפי הסביבה.

כשמבטאים האשמת הקורבן, סביר להניח שיש האשמה עצמית. כשנאמרת אמירה סקסיסטית ומחפצה, היא מבטאת את הלחץ החברתי לעמוד בציפיות ביחס למראה הפועלות גם על הדובר/ת. האומנות של הנחיית הסדנאות היא לייצר את המענים לצרכים שעולים בשטח, מבלי לפתור את

עבודה בתעשייה ההוליוודית, בארץ עדיין נותרנו מאחור, מחלקות/פרסום ונותנות/ים במה וזמן מסך למי שפוגעים מינית.

הזמנת סדנאות שלנו, הגעה שלנו לכל מסגרת, יכולה להביא לשינוי תודעתי וחברתי. חינוך הוא המפתח לא רק ל"מניעה" כי אם ליצירת תרבות, נורמות ושפה שמקדמים מיניות שוויונית ומכבדת.

*רכזת חינוך והסברה לנוער וצעירים/ות במצבי סיכון במרכז סיוע תל אביב.

מחלקת חינוך מלווה תנועות וארגוני נוער ומבוגרים במקרים סבוכים מאד. ברוב המקרים יש ליווי מקצועי ראשוני לארגון ולקהילה הכולל הכשרה למניעת אלימות מינית וכתובת נהלים וסדר פעולות המותאמים למאפייני קהל היעד. העניין הכביכול פרקטי הזה, הוא בעל אפקט עצום מבחינה חברתית. ההבנות וההסכמות שארגונים כאלו מבינים במהלך התהליך של גיבוש העקרונות, הוא עמוק ומהווה את הקרקע עליה יקרו השינויים החברתיים הרחבים יותר.

שיחה עם מנחה לאחר סדנא

"אמרנו לרכזת (של המסגרת) כל מה שסיפרו ואחת המדריכות ישבה איתנו בחדר. הן עדיין לא מתכוונות לעשות עם זה כלום? לקבור את זה? זה ממש מייאש".

בגלל החשיפה המרובה למקרים, נחשפות המנחות והמנחים גם לאוזלת היד של המערכת. בכל מסגרת חינוכית יש את נקודות העיוורון שלה, את מי שבצוות רוצה לטפל בנושא, ומי שרוצה להדחיק ולהשתיק. לא פעם מנחים ומנחות מרגישים ייאוש וחוסר אונים מול מקרים שלא מטופלים. זה לא מניח את הדעת, אך יש לזכור ולהבין שהמשמעות של המפגש של מנחה עם נפגע/ת היא רחבה ומקיפה, ושותלת גם זרעים לעתיד. הבעת האמון, ההקשבה, הניסיון למצוא מענה נכון ומותאם לכל מקרה ומקרה, נראית אולי כמו טיפה בים, אך עבור הנפגע/ת היא שפע של מים חיים ואוויר לנשימה. אולי זה מה שיאפשר בשנים לאחר מכן לפנות מחדש באופן עצמאי למרכז הסיוע, בזכות אותה מנחה שהאמינה, וראתה ולא עמדה מנגד.

ראיון לקורס חינוך

"איך שמעתי עליכן? לפני כמה שנים, כשהייתי יועצת בבית ספר, מנחה מקסימה שלכן הגיעה להעביר אצלנו סדנא. וישר ידעתי שאני אצטרף אליכן בשלב מסוים".

מי שפוגש את צוות המנחים והמנחות שלנו יודע שאנחנו מקצועיים, מיומנים, וממוחים בתחומנו. בעוד שבעולם קמפיין #metoo הכה גלים ושינה סדרי